

Agressie: Een biopsychosociale benadering

**Voorjaarsconferentie 2023 georganiseerd door de
Nederlandse Vereniging voor Neuropsychologie**

Datum: 24 maart 2023

Locatie: Van der Valk hotel in Nijmegen-Lent

Programmaoverzicht

09.30 - 09.45	Welkom
10.25 - 11.05	Prof. dr. Lucrez Nauta-Jansen , AmsterdamUMC <i>Kleine boefjes worden groot? Antisociaal gedrag vanuit een neurobiologisch ontwikkelingsperspectief</i>
11.05 - 11.35	Koffiepauze + Posters
12.15 - 12.30	Pitches
12.30 - 13.45	Lunch + Posters
15.10 - 15.50	Prof. dr. Bas van Alphen , Universiteit Tilburg <i>Persoonlijkheidsstoornissen bij ouderen: van heterotypische continuïteit tot ouderencriminaliteit.</i>
09.45 - 10.25	Prof. dr. Dennis Schutter , Universiteit Utrecht <i>Het affectieve cerebellum: Een grote rol voor de kleine hersenen in agressie</i>
11.35 - 12.15	Dr. Jesse Meijers , Universiteit Utrecht & Justitieel Complex Zaanstad <i>Brein en detentie</i>
13.45 - 14.00	Ledenvergadering
14.00 - 14.30	Uitreiking Dissertatieprijs en Masterthesisprijs
14.30 - 15.10	Dr. Niki Kuin , Ministerie van Veiligheid en Justitie & Penitentiaire Inrichting Vught <i>"Mijn brein heeft het gedaan". Neuropsychologische diagnostiek en behandeling bij plegers van geweldsdelicten</i>
15.50 - 16.30	Drs. Climmy Pouwels , Universiteit Maastricht & de Zorggroep <i>Agressie na hersenletsel: willen begrijpen!</i>
16.30 - 18.00	Borrel

Prof. Dr. Dennis Schutter – Het affectieve cerebellum: Een grote rol voor de kleine hersenen in agressie

Abstract: De neurowetenschappelijke literatuur van emotie en motivatie wordt gedomineerd door een cerebro-limbisch gecentreerde modellen en theorieën. Onderzoek uit verschillende wetenschappelijke disciplines wijst echter ook naar de betrokkenheid van de kleine hersenen (cerebellum) in affectieve processen. Zo hebben structurele en functionele neuro-anatomische studies, neuropsychologisch onderzoek, en experimenten met hersenstimulatie aangetoond dat het cerebellum een rol speelt in emotieregulatie, impulsiviteit en agressie. Tijdens deze voordracht zal worden betoogd dat (1) de betrokkenheid van het cerebellum in emotie en motivatie groter is dan aanvankelijk werd gedacht en (2) dat de kleine hersenen intrinsiek onderdeel uitmaken van het hersencircuit verantwoordelijk voor agressie. Wetenschappelijk onderzoek naar het cerebellum biedt niet alleen aanknopingspunten voor een beter begrip van de relatie tussen de kleine hersenen en menselijk gedrag, maar ook voor de gevolgen van cerebellaire dysfuncties op emotioneel functioneren.

Biosketch: Dennis Schutter (1975) studeerde theoretische en experimentele psychologie aan de Universiteit Utrecht (UU). Na zijn afstuderen in 2000 werkte hij als gastonderzoeker op het National Institutes of Health (Bethesda) waar hij onderzoek deed naar de rol van de prefrontale hersenschors in emotieregulatie met behulp van niet-invasieve hersenstimulatie. Hij promoveerde op dit

onderwerp in 2003 aan de UU en bleef tot eind 2013 als universitair docent en onderzoeker verbonden aan de afdeling psychologische functieleer van de UU. Tussen 2014-2019 werkte hij als universitair hoofddocent en senior onderzoeker van de hersenstimulatie- en motivatiecontrolegroep aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. In 2000 kwam hij terug in dienst bij de UU en in juli 2021 werd hij benoemd tot hoogleraar en bekleedt momenteel een leerstoel experimentele biopsychologie van motivatie en emotie bij de afdeling experimentele psychologie (UU).

Prof. Dr. Lucre Nauta-Jansen – Kleine boefjes worden groot? Antisociaal gedrag vanuit een neurobiologisch ontwikkelingsperspectief

Abstract: De lezing zal gaan over de ontwikkeling van antisociaal gedrag bij jongeren vanuit een biopsychosociaal perspectief. De meeste jongeren vreten weleens iets uit dat niet mag, maar wat maakt dat sommige jongeren persisteren in hun antisociale gedrag? Welke psychosociale en psychiatrische problemen liggen daaraan ten grondslag? En hoe kan de huidige neurowetenschappelijke kennis over de ontwikkeling van hersenfuncties en antisociaal gedrag ons helpen individuele profielen van de risico's en behoeften van jongeren te identificeren en interventies daar zo goed mogelijk op te laten aansluiten? Tijdens de lezing zal worden ingegaan op deze vragen; wat weten we al en welke stappen verwachten we in de nabije toekomst te zetten.

Biosketch: Prof. dr. LMC (Lucre) Nauta-Jansen is hoogleraar Translationele Forensische Kinder- en Jeugdpsychiatrie en hoofd van de onderzoekssectie risicojeugd, afd. kinder- en jeugdpsychiatrie & psychosociale zorg, AmsterdamUMC.

Binnen de sectie risicojeugd houdt zij zich bezig met onderzoek naar de ontwikkeling en behandeling van jongeren die ernstig grensoverschrijdend gedrag laten zien, in die mate dat zij in contact (dreigen te) komen met politie of justitie. Lucre is van oorsprong een biomedisch wetenschapper en haar expertise ligt op het gebied van onderzoek naar de neurobiologische achtergrond van delinquent gedrag bij jongeren. Haar ambitie is om neurobiologische kennis te integreren met psychosociale kennis om zo tot een betere inschatting van de risico's en behoeften van individuele jongeren te komen en gepersonaliseerde interventies daarop zo goed mogelijk te laten aansluiten.

Dr. Jesse Meijers – Brein en detentie

Abstract: Hoewel in eerste instantie daar niet direct aan gedacht wordt, kun je bij mensen die antisociaal gedrag vertonen en/of delicten plegen spreken van “kwetsbare breinen”. Bij deze populatie worden namelijk allerlei neuropsychologische verschillen gevonden. In het brein, zowel structureel als functioneel, maar ook in hersenfuncties, met name de zelfregulatie en executieve functies. Mensen die delicten plegen komen vaak in detentie terecht. Over het algemeen kunnen gevangenisomgevingen getypeerd worden als verarmde omgevingen: er zijn weinig prikkels en cognitieve uitdagingen, er is weinig sociaal contact mogelijk, men wordt passief, en men ervaart als gevolg hiervan, en gevoelens van onveiligheid, veel stress. Een dergelijke omgeving heeft mogelijk invloed op het functioneren van de toch al kwetsbare hersenen van delictplegers.

Biosketch: Dr. Jesse Meijers studeerde Klinische Neuropsychologie aan de VU, waarbij hij zijn masterscriptie en klinische stage uitvoerde in de Bijlmerbajes. In die periode (2011-2012) werd hij gegrepen door de boeiende forensische populatie en de meerwaarde die de neuropsychologie zou kunnen bieden in de detentieomgeving, zowel op het gebied van onderzoek als in de klinische praktijk. Na zijn master deed hij promotieonderzoek naar de invloed van detentie op het brein,

resultierend in het proefschrift ‘Do not restrain the prisoner’s brain’ in 2018. Vanaf 2016 is hij ook werkzaam in Justitieel Complex Zaanstad. Eerst als neuropsycholoog, vervolgens als PioG, en inmiddels werkt hij hier als GZ-psycholoog, met voornamelijk diagnostische werkzaamheden, en als Senior Onderzoeker. Sinds 2020 is hij tevens werkzaam als Universitair Docent bij het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, Universiteit Utrecht, waar hij onderwijs verzorgt binnen de sectie Forensische Psychiatrie, binnen vakken als ‘Neurorecht en Forensische Psychiatrie’ en ‘Forensische Psychopathologie’.

Dr. Niki Kuin – “Mijn brein heeft het gedaan”. Neuropsychologische diagnostiek en behandeling bij plegers van geweldsdelicten

Abstract: Neurowetenschappelijk onderzoek naar het criminele brein heeft de laatste decennia een vogelvlucht genomen, maar dit leidt niet vanzelfsprekend tot toepassingen voor de Nederlandse forensische praktijk. In de presentatie van Niki Kuin zal worden stilgestaan bij enkele recente ontwikkelingen waarin de (klinisch) neuropsycholoog in het forensisch werkveld steeds duidelijker een rol krijgt. Allereerst komt aan de orde hoe neuropsychologische en neurologische expertise steeds vaker een belangrijke positie krijgen in de rechtszaal. Hierbij valt te denken aan betrokkenheid van deze disciplines bij onderzoek naar toerekeningsvatbaarheid, zoals binnen het Pieter Baan Centrum en bij andere ‘Pro Justitia’ onderzoeken. Dit heeft recent zelfs geleid tot het oprichten van een ‘forensisch neuroloket’. Besproken wordt wat de meerwaarde kan zijn van neuropsychologisch of neurologisch onderzoek in de rechtszaal, maar ook wat de keerzijde hiervan is. Ten tweede zal Niki, mede aan de hand van haar eigen wetenschappelijk onderzoek, enkele nieuwe ontwikkelingen presenteren op het gebied van innovatieve interventies voor daders met agressieregulatieproblematiek, welke zijn gestoeld op een neurowetenschappelijke basis.

Biosketch: Mw. dr. Niki Kuin werkt sinds 2005 in het forensisch werkveld. Na haar loopbaan begonnen te zijn als psycholoog in TBS-klinieken, waar ze onder andere als behandelcoördinator werkte op een afdeling voor uitbehandelde TBS-patiënten met een chronisch hoog risico, maakte ze in 2008 de overstap naar het gevangeniswezen. Sindsdien werkt ze in de Penitentiaire Inrichting (P.I.) Vught, waar zij haar GZ-opleiding en de opleiding tot klinisch neuropsycholoog volgde. Zij werkte daar onder andere als behandelcoördinator op een crisis-afdeling voor hoofdzakelijk psychotische stoornis en op een afdeling voor forensisch psychiatrische patiënten met een licht verstandelijke beperking en gedragsproblemen. Daarna was Niki als behandelinhoudelijk manager verantwoordelijk

voor de zorg in het Penitentiair Psychiatrisch Centrum van de P.I. Vught. Tevens verrichtte zij wetenschappelijk onderzoek naar de relatie tussen sociale cognitie en agressie in de gedetineerdenpopulatie, waarop zij in 2020 aan de VU promoveerde. Landelijk is Niki actief betrokken bij innovatie en kwaliteitsontwikkeling van de forensische zorg via het programma ‘kwaliteit forensische zorg’. Sinds 2021 is Niki ook werkzaam als klinisch neuropsycholoog bij Reinier van Arkel, een grote GGZ-aanbieder in de regio ‘s-Hertogenbosch, waar zij in de specialistische ouderenpsychiatrie werkt. Sinds 2022 is zij betrokken bij het ‘forensisch neuroloket’ en verricht zij op indicatie klinisch neuropsychologische onderzoeken voor het Pieter Baan Centrum.

Prof. Dr. Bas van Alphen – Persoonlijkheidsstoornissen bij ouderen: van heterotypische continuïteit tot ouderencriminaliteit.

Abstract: In deze voordracht wordt ingegaan op de prevalentie, beloop en specifieke manifestatie van persoonlijkheidsstoornissen bij ouderen met daarbij aandacht voor de heterotypische continuïteit in relatie tot de verschillende typen van persoonlijkheidsstoornissen, in het bijzonder cluster B-persoonlijkheidsstoornissen met agressie-dysregulatie en problemen met agressiehuishouding. Tevens wordt aandacht besteed aan ouderencriminaliteit en zgn. *first time offenders* op latere leeftijd.

Biosktech: Prof. dr. S.P.J. (Bas) van Alphen is hoofd van het topklinisch centrum voor ouderen met persoonlijkheidsstoornissen, Mondriaan, Heerlen-Maastricht en als bijzonder hoogleraar klinische ouderenpsychologie verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij promoveerde in 2006 aan de Radboud Universiteit Nijmegen op de diagnostiek van persoonlijkheidsstoornissen bij ouderen (promotor: Prof. dr. J.J.L. Derksen). Hij is (co-)auteur van meer dan honderdveertig (inter)nationale publicaties op het gebied van de klinische ouderenpsychologie en neemt deel in nationale en

internationale redactieraden van wetenschappelijke tijdschriften, adviesorganen en expertpanels. Zijn wetenschappelijke aandachtsgebieden naast persoonlijkheidsstoornissen, zijn in het bijzonder autismespectrumstoornissen, verslaving en (complexe) PTSS bij ouderen. Daarnaast verzorgt hij (inter)nationaal onderwijs aan psychologen, psychiaters, klinisch geriaters, zoals voor de European Association of Geriatric Psychiatry en Harvard Medical School. Recent is hij hoofredacteur van het *Tijdschrift voor Ouderenpsychologie* en zet hij zich in voor een nieuw specialisme naast de klinisch (neuro)psycholoog; de klinisch ouderenpsycholoog.

Drs. Climmy Pouwels – Agressie na hersenletsel: willen begrijpen!

Abstract: Agitatie en agressie na hersenletsel komen vaak voor en hebben veel impact op de cliënt, zijn/haar naasten en zorgverleners. Van de gedragsproblemen na hersenletsel wordt agressie vaak als meest verstorend gezien. Hoe vaak komt het eigenlijk voor en welke uitingsvormen zijn er? In deze presentatie zal ik stilstaan bij de prevalentie en meetinstrumenten. En hoe ontstaat het gedrag? Vaak zijn er meerdere factoren van invloed. Een goede analyse is dan ook van groot belang voordat de juiste interventie kan worden bepaald. Aan de hand van casuïstiek zullen mogelijke verklaringen en interventies worden besproken.

Biosketch: Climmy Pouwels is klinisch neuropsycholoog en promovendus. Ze is werkzaam bij de Zorggroep Noord- en Midden-Limburg, waar ze o.a. werkt bij de woningen voor Jonge Mensen Met Dementie (JMMD) en een afdeling voor mensen met Dementie en Zeer Ernstig Probleemgedrag (D-ZEP). Daarvoor heeft ze gewerkt bij het Hoogspecialistisch Centrum voor Hersenletsel en Neuropsychiatrie (Huize Padua), GGZ Oost Brabant. Hier is ze naast haar klinische werk gestart met haar promotie onderzoek bij de Universiteit Maastricht. De effectiviteit van de ABC methode wordt onderzocht. De ABC methode is een gedragstherapeutische methodiek voor verzorgende en verpleegkundigen om met probleemgedrag om te gaan.

